

פרק 1:

קשרי משפחה-גן ילדים

בניית קשר הדדי בין המשפחה לגן הילדים

כשההורים² מביאים את הילדים לגן בבוקר ואוספים אותם משם בסוף היום, הם נפגשים עם הצוות החינוכי ונחשפים לאינטראקציות בין הצוות לבין הילדים, לאינטראקציות בין הילדים לבין עצמם ולתכנים המוצגים בגן. כאשר ההורים והגננת שותפים לגידול הילד ולחינוכו ופועלים בתיאום זה עם זה, הם תורמים רבות להתפתחות הילד בתחום הקוגניטיבי, הרגשי והחברתי ולהסתגלותו לגן. מנגד, **חוסר תיאום, קונפליקט או נתק בין המסגרת הביתית לגן עלולים לגרום לתוצאות שליליות מבחינת התפתחות הילד והצלחתו בגן, גם כאשר כל אחת מהמסגרות בנפרד מתנהלת היטב.**

שילוב של הורים בנעשה בגן מעצים את היעילות של פעילות הגן, אך לעתים נקודת המוצא של הורים וגננות לקשר ביניהם היא חשש וחרדה אלה מאלה. גננות עלולות לחשוש מהתערבויות יתר, מביקורתיות או מחוסר שיתוף פעולה של ההורים, ובשל כך להימנע מיוזמות לקשר ומעידוד של מעורבות ההורים בגן. הורים, במיוחד אם יש להם ניסיון שלילי בהתנהלות מול הממסד, עלולים להתייחס אל הקשר עם הגננת ב"כבדהו וחשדהו". בפרק זה נתאר מאפיינים של קשרים מיטיבים ונציע דרכים יישומיות לקדםם. **דגש מיוחד יושם על סיכול של התפרצות מחלוקות בין הגננת להורים, באמצעות שילוב מוקדם של הורים בגן.**

שותפות חיובית ומקדמת מהי?

שותפות חיובית ומקדמת בין גן הילדים למשפחה מציבה במרכז את טובת הילד והתפתחותו. במילים אחרות, הצרכים של הילד מכריעים מהו סוג השותפות המיטיבה ובאילו דרכים יש לממשה. שותפות הדדית כוללת הקשבה זה לזה, למידה של הצרכים והמאפיינים של המשפחות, דיאלוג בנוגע לציפיות מהקשר ומטיפוח יחסי "תן וקח" הדדיים על בסיס הכישרים והיכולות של כל צד. ניתן לבחון את טיב השותפות באמצעות כמה שאלות עיקריות:

- ❖ האם הילד עומד במרכז השותפות?
- ❖ האם קיים תיאום בין המשימות של צוות הגן למשימות שההורים נוטלים על עצמם?
- ❖ האם המחויבות לפעולה משותפת היא הדדית?
- ❖ האם הקשר מעצים את הכישרים והיכולות של כל אחד מהצדדים?

² כאן ולאוורך כל הפרק התמקדנו בהורים בשל תפקידם המרכזי בגידול הילדים, אך הדברים מתייחסים לכל בני המשפחה.

תיאום והדדיות בקשר בין המשפחה לגן הילדים יכולים להתקיים במספר ערוצים (אליצור, 1996): יצירת קשר בסיסי ותקשורת שוטפת, עבודה בשיתוף פעולה לקראת מטרות משותפות וחלוקה מוסכמת של אחריות וסמכות. קשר בין המסגרות יכול להתרחש בכל אחד מהערוצים בנפרד ובכולם יחד. **מידת השיתוף של המשפחה משתנה לפי הצרכים האינדיווידואליים של הילד, ההורים והמסגרת החינוכית, אך בכל מקרה טובת הילד עומדת במרכז.**

המלצות מעשיות להבניה ולעידוד של קשרים בין המשפחה לגן הילדים

הצלחה ביצירת קשרים מיטיבים עם ההורים קשורה בראש ובראשונה בתפיסה הערכית והמקצועית של הגננת. **ההכרה בחשיבות של מעורבות ההורים בחינוך ילדיהם ובזכותם של ההורים להיות מעורבים תסייע לגננת להתגייס לשותפות עם הורי הילד ומשפחתו.** יחד עם זאת, התפיסה של ההורים את האחריות המשותפת לבית ולגן ומודעותם להשפעה המקדמת של השותפות חשובות לא פחות ותורמות למוטיבציה ולמחויבות שלהם לקשר. הזדמנויות למעורבות, נורמות חברתיות פרו-שיתופיות הנהוגות בגן, תחושה של הורה כי הוא רצוי בגן, שיש לו המשאבים הדרושים להשקעה בגן ושהתפקיד שלו מסייע לילדו במילוי משימות של הגן – כל אלה מעודדות מעורבות גבוהה וטובה יותר של ההורה ואת כולן ניתן לחזק ולטפח. בתת-פרק זה נתאר דרכים יישומיות להבניה ולעידוד של מעורבות ושותפות של המשפחה בגן הילדים:

כיצד נקדם קשר ראשוני מיטבי?

עם מי יוצרים את הקשר? – מוצע להשקיע מאמצים בחיזוק הקשר עם גורמים שונים במשפחה, לא רק עם ההורים. מחקרים מצביעים על חשיבות מעורבותם של כלל בני המשפחה להתפתחות הילד. בקרב קבוצות שונות בחברה בישראל, במיוחד בקרב עולים חדשים, האחים הבוגרים של המשפחה או דור הסבים והסבתות הם המנהלים את עיקר הקשר עם מערכות החינוך. רצוי כי הגננת תכיר את מאפייני המשפחות בגן, את האילוצים שעמן הן מתמודדות ואת צורכיהן השונים, ותתאים את אופי הקשר לנתונים האלה.

בניית חזון אישי – בתחילת השנה רצוי כי הגננת תגדיר לעצמה חזון אישי בנוגע לאופי הקשר הרצוי עם משפחות הילדים. הגננת תתווה מטרות ברורות בנוגע למעורבות ולשותפות של המשפחה במעשה החינוכי. מומלץ להעלות את המטרות על הכתב, במסמך שיסדיר את מעורבות המשפחה והשותפות איתה. מידע נגיש וברור איך ניתן להשפיע ובאילו תחומים – יתרום להורדת מפלס החרדה, אי-האמון והחשדנות משני הצדדים. למותר לציין כי עדיף שכל חברי הצוות יהיו מעורבים במהלך הזה. במסמך תציע הגננת תפריט של קשרים אפשריים, לא פורמט אחד וגורף, כדי להתאים את פעולות ההתערבות למאפיינים תרבותיים ואישיים של המשפחות ולצרכים של הילד. לדוגמה: הגננת תהיה ערה לקיומם של סוגים שונים של משפחות מודרניות, למאפייני הקהילות שבהן המשפחות חיות, לאילוצי החיים של המשפחות, למידת הפניות של ההורים לקשר ולמידת יכולתם להתמיד בו.

עמדה מכבדת – עמדה מכבדת היא המפתח להדדיות ופתיחות בקשר עם ההורים. עמדה מכבדת באה לידי ביטוי בהקשבה להורה, בגילוי רגישות בנושאים שהוא רגיש אליהם ובשילוב של ניסיונו האישי

והשקפותיו בעשייה החינוכית בגן. גישה מכבדת ולא שיפוטית וניסיון כן ללמוד מהם המניעים והצרכים של ההורה, יתרמו לתחושת האמון של ההורה בקשר ולאמונה כי טובת הילד עומדת לנגד עיניו של הצוות החינוכי בגן. **גם המחקר מראה שכאשר הורה חש שרואים ומכבדים את צרכיו, הוא פתוח לראות גם את הצרכים של ילדו ושל הגן.** במפגשים עם ההורים מוצע להדגיש ולומר באופן מפורש כי לבית ולגן תרומה משותפת להתפתחות הילד וכי תרומתם להסתגלות הילד לגן ולהתפתחותו הרגשית-חברתית מכרעת. כאשר ההורה חש שהגננת עושה מאמצים כנים ורגישים ליצירת קשר בין הבית לגן ורוצה בו שותף אמיתי ומשמעותי להתפתחות ילדו, תעלה הסבירות שהוא יהיה מעורב בנעשה בגן. הדברים נכונים גם כשמדובר בהורים מתרבויות שונות וגם כשמדובר בהורים שמלכתחילה לא היתה להם מוטיבציה להיות מעורבים.

נקיטת יוזמה – יחסי השותפות בין גן הילדים להורים צריכים להיבנות ביוזמה פעילה של הגננת מתוך עמדה של שוויון ושותפות עם כלל ההורים. הגננת הן האחראיות לעירוב ההורים בתהליך החינוכי, תוך הערכת הצרכים הייחודיים של אוכלוסיית משפחות הגן ויוזמה של פעולות על פי צורך. המשפחות צריכות להרגיש שהגננת מתאמצת ליצור עמן קשר – למשל בדרך של פנייה יוזמה אל ההורה בתחילת השנה, במכתב או בשיחה טלפונית – במטרה להכירו ולברר עמו כיצד יוכל להיות מעורב בגן, ובניסיון פעיל למצוא דרכים יצירתיות לשלב אותו בנעשה בגן בהתאם ליכולותיו.

מפגשים אישיים בתחילת השנה – חשוב שהקשר עם ההורים לא יהיה מבוסס על מפגשים במצבי קונפליקט או על רקע של בעיה, משבר או חוסר הסכמה. בתחילת שנת הלימודים מומלץ לקיים מפגש אישי עם כל הורה או משפחה, לטיפוח קשר בין-אישי ושיתופי עמם ולהיכרות מעמיקה עם הילד. במפגש זה הגננת תתעניין בהעדפות של הילד, בתחביביו, בנקודות חוזק וחולשה שלו ובמאפיינים של המשפחה. קיום הפגישה ימנע מצבים של מפגש ראשון המתקיים בנסיבות של מתח, למשל בגלל בעיה שהתעוררה או בשל חוסר שביעות רצון של אחד הצדדים מהצד האחר.

תיאום ציפיות – רצוי לקיים שיחה מקדימה עם ההורים כדי שכל צד ידע בבירור מה הצד השני מצפה ממנו, מה כל צד יכול לקבל מזולתו, מהן דרכי התקשורת האפשריות ומהם גבולות הקשר הרצוי ואופיו. על הגננת להכיר את היעדים החינוכיים של ההורים ואת הדרכים שבהן הם נוהגים לממשם, ולשתף את ההורים ביעדיה שלה. כבוד הדדי ושיח רגיש וקשוב בין הגננת להורים יעודדו בחירת יעדים משותפים וימנעו גלישה להכתבה של צורת קשר כזו או אחרת. יש להדגיש כי בנוסף לשיחה הראשונית, בחירת המטרות המשותפות תיעשה גם לאורך השנה באמצעות דיאלוג מתמשך בין ההורים לגננת. לדוגמה: טרם כניסתם של ההורים לפעילות בגן חשוב לתאם עמם ציפיות בנוגע לשמירת סודיות ולהבהיר להם כי אם במהלך שהותם בגן ייחשפו למידע הנוגע לילדים אחרים – חובה עליהם לנהוג בו חיסיון.

תקשורת בין הבית לגן

תקשורת חיובית ואפקטיבית בין הגן להורים מבוססת על העברת מידע בקביעות ובהדדיות. לשם כך מומלץ כי הגננת תקבל על עצמה את האחריות לקיומה של תקשורת דו-כיוונית משמעותית. מוצע להקפיד מדי כמה ימים על החלפת מידע בעניין שגרת היום בבית ובגן, ועל העלאת שאלות הדדיות. ניתן

לנצל את אמצעי התקשורת השונים – דואר אלקטרוני, אינטרנט, מחברת קשר ולוח מודעות בכניסה לגן – באופן רחב ומושכל.

העברת מידע כללי ואישי מהגננת להורים – מוצע כי הגננת תבנה בראשית השנה מודל לדיווח על **מידע כללי**. בתחילת השנה יימסר להורים מידע על תכנית הלימודים המתוכננת ועל הפעילויות בגן. כמו כן מומלץ שהגננת תשתף את ההורים מדי שבוע בחוויות מהגן ובתוכני הלימוד בו. רצוי להתייחס גם למאורעות בשבוע שהסתיים וגם להכין את ההורים לקראת האירועים, הפעילויות והתכנים שהגננת צפויה להתמקד בהם בשבוע הבא. תכנים כלליים אפשר למסור להורים בפורום קבוצתי, בכלל זה דואר אלקטרוני.

בנוסף על אלה מוצע כי הגננת תבנה בראשית השנה מודל לדיווח על **מידע אישי** (לשם כך ניתן להיעזר בחוברת 'מבטים' בהוצאת משרד החינוך – חוברת הדרכה לעריכת תצפיות בגנים להיכרות מעמיקה עם ילדים בני 3-5). מודל כזה יכלול דיווח שוטף להורים בעניין התנהגות ילדם, הישגיו, יכולותיו הרגשיות והחברתיות והשתלבותו בגן. יש להקפיד על כך שהעברת פרטי מידע אישיים על ילדים תיעשה באמצעות מחברת קשר, שיחות טלפון ומפגשים בין-אישיים. מידע אישי יש למסור להורה ברגישות ובזמנים מוגדרים ולא כבדרך אגב, בזמן שההורה ממחר ואינו מוכן לשיחה. חשוב לקבוע עם ההורה פגישה ולהיערך אליה מראש. יש להימנע מהעברת מידע אישי באמצעים אלקטרוניים.

העברת מידע מההורים לגננת – הגננת תעודד את ההורה ליצור עמה קשר ולשתף אותה במידע על מצבו של הילד בבית. חשוב להדגיש בפני ההורים כי ניתן לשוחח עם הגננת בכל עניין שקשור בילד, כגון כשריו החברתיים, הישגיו הלימודיים, קשיים שיש לו בגן ועוד. שימו לב: ניתן לדבר עם הגננת על נושאים שונים, אולם יש להקצות זמנים מוגדרים שבהם ניתן ליצור עמה קשר. הידיעה כי כל נושא הוא לגיטימי וראוי לשיחה, בצד הבהירות בנוגע לזמנים שבהם ניתן לשוחח עם הגננת מבלי לפגוע בפרטיותה, מונעות כעסים הדדיים ומקנות להורים ולגננת תחושת ביטחון בגבולות הקשר.

תקשורת בין משפחות ילדי הגן – רצוי ליזום מסגרת לחילופי מידע בין ההורים, למשל באמצעות האינטרנט או לוח מודעות בכניסה לגן. אמצעים אלו ישמשו את ההורים להחלפת מידע על פעילויות בשעות הפנאי, להחלפת דעות, לשאלות ולרעיונות בנוגע לילדים.

עבודה בשיתוף פעולה לקראת מטרות משותפות

גם הבית צריך להיות מודע לנורמות וליעדים של הגן ולהשתדל להכיל אותם. התאמה של הסביבה הביתית לפעילות הלימודית והחברתית בגן עוזרת לילד בהתמודדותו עם דרישות הגן ומגבירה את מוכנותו לבית הספר. נבחן כיצד ניתן לגייס הורים לשיתוף פעולה עם הגן בתחום הרגשי-חברתי ובתחום הלימודי.

גיוס הורים לתמיכה בהתפתחות רגשית-חברתית של ילדם – רצוי שהגננת תעצים את הקשר הורה-ילד במסירת מידע על הורות, בעידוד פעילות משפחתית משותפת ומשחקים משותפים ובסיוע במציאת איזון נכון בין עבודה למשפחה. חשוב לזכור: במסירת מידע ועצות להורים בנוגע לילדם, צריך להיות

רגישים לצרכים האינדיווידואליים של הילד וההורה. רצוי שהגננת תהיה ערה למורכבות ההורות בעידן הנוכחי ולהשפעות המודרניזציה על ההורות (למשל להתמודדות עם ריבוי מסרים חברתיים ותרבותיים כגון הצורך במעורבות בצד נפרדות, הציפייה לשילוב בין קריירה לבין הורות מושלמת ועוד). הבנת ההורה והתמודדותיו תאפשר אמפתיה בקשר עמו והתאמה מדויקת יותר של העזרה הדרושה לו.

מוצע לספק להורים הדרכה בנושאים התפתחותיים שונים כגון גמילה, פרידה, מאבקי כוח, ניקיון, תזונה, ויסות התנהגות, חיברות, גבולות ואינטראקציה איכותית עם הילדים. לשם כך אפשר גם להזמין את הפסיכולוג של הגן למפגש עם ההורים.

מומלץ שהגננת תסביר להורים את החשיבות שבמתן תמיכה רגשית לילד וביצירת סביבה תומכת גם במצבי כישלון. לדוגמה: כאשר הילד מתקשה ברכישה של מיומנות חדשה, תמיכה של ההורים בו יכולה למנוע פגיעה בדימוי העצמי שלו והתפתחות תחושה של חוסר אונים.

מוצע לבנות תכניות משותפות לבית ולגן בנושאים מרכזיים הקשורים בקידום התנהגויות חיוביות ובמיגור שליליות. בניית התכנית תיעשה בתיאום עם ההורים וברגישות לשונות אפשרית בתפיסות חינוכיות של הבית ושל הגן. לדוגמה: יש לקבוע כללי התנהגות משותפים לבית ולגן וראוי להעצים ולחזק התנהגויות פרו-חברתיות באופן דומה בבית ובגן.

חשוב שהגננת תסייע להורים בהתמודדות עם מצבים מיוחדים של מגבלה או משבר אצל הילד או המשפחה, תציע משאבים לתמיכה נוספת בילד ותיזום הידברות רגישה עם הורים כשמתגלים אצל הילד קשיים בשלבים ראשוניים.

רצ'ים מהגן:

רותי, אמו של עומרי (4.5) התקשרה למיכל הגננת בכדי לספר לה על מריבות נשנות ואף גוברות בין עומרי לאחיו. "מיכלו!", שואלת רותי בייאוש "אולי משהו מציק לעומרי בגן ולכן הוא מגיע הביתה סוער ותוקפני?" מיכל מרגיעה את רותי ומסבירה: "עומרי מוגן בגן אבל גם אני שמתי לב שבזמן האחרון הוא נראה מוטרד. אנחנו אוסרים שימוש באלימות ומלווים כל סיטואציה כזו בהסבר. במקביל אנחנו מקפידים לעודד אותו כשהתנהגות שלו חיובית". רותי עדיין נסערת, היא מתוסכלת ואינה יודעת מדוע התנהגותו של עומרי השתנתה בימים האחרונים. מיכל מזמינה את רותי לבחון את השאלה אם חל שינוי בסביבתו של עומרי בתקופה האחרונה. "שום דבר" עונה רותי, "הכול אותו הדבר, עברנו דירה באותו הרחוב וכעת גם ההורים שלי גרים איתנו אבל הוא אוהב ומכיר אותם". מיכל מסבירה לרותי כי שינויים, גם חיוביים, עלולים להיות סיבה למתח וללחץ וכי חשוב לדבר עם עומרי על תחושותיו סביב השינוי. מיכל מרגיעה את רותי ואומרת שגם בגן הם יכולים לשוחח עם עומרי על המעבר לדירה החדשה, מחזקת אותה על כך שפנתה אליה ומודה לה על השיתוף.

מיכל אינה נבהלת מהאשמות של האם, היא מבינה את המתח הרגשי שבו היא מצויה ומסייעת לה בהבנת הסיבות לשינוי בהתנהגות של בנה. היא משתפת אותה בפתיחות בהתנהגותו בגן ומיידעת אותה בדרכי התגובה של הצוות לאלימות בין ילדים. מיכל לא מסתפקת בכך, היא מציעה לאם שגם היא, מיכל, תסייע במסגרת הגן בטיפול במצב, ומחזקת את רותי על שעדכנה אותה במצב הדברים.

גיוס הורים לתמיכה בלמידה של ילדם – מוצע כי הגננת תספק להורים מידע בעניין התכנים הנלמדים בגן ותציע להם כלים ורעיונות שיתמכו בלמידה בגן ויעשירו את הילדים בבית. בתוך כך חשוב להגביר את מודעות ההורים לצורך בטיפול ניצני אוריינות, ויש להדריך אותם כיצד לעשות זאת. אפשר למשל לעודד את ההורים לקרוא קריאה משותפת עם ילדם ולחזור איתו על שירים, סיפורים ודקלומים שנלמדו בגן.

רצ'ים מהגן:

הגננת מיכל נפגשת עם שרית, אמה של עדי בת השש, לאחר שהאם התלוננה על זלזול של הגננת בלימוד של ראשית הקריאה בגן. כאשר מיכל מבררת עמה כיצד היא נוהגת לפתח ניצני אוריינות בבית, שרית נאנחת בייאוש ומספרת שהיא מנסה ללמד את עדי לקרוא, ללא הצלחה: "עדי לא מצליחה להתרכז, היא כועסת ומסרבת לשבת וללמוד". בשיחה קודמת עם מיכל שרית סיפרה כי לבנה הבכור בן השמונה יש קשיים בקריאה, והיא דואגת שמא עדי תחווה קשיים דומים. מיכל נותנת לשרית חיזוקים על ההתגייסות לסייע לעדי ועל הרצון לשתף פעולה עם הגן בפיתוח ניצני קריאה אצל עדי. היא מדווחת לשרית שעדי מספרת בגן שהיא אוהבת מאוד את הערבים שבהם אמה משכיבה אותה לישון: "אני שומעת מעדי שהסיפורים שאת מספרת לה לפני השינה חשובים לה מאוד". מיכל מסבירה שהקראת סיפור עוזרת להתפתחותם של ניצני אוריינות, שאותם מנסים להקנות גם בגן, ובה בעת הסיפור "עוזר לילדה להירגע ולהיפרד מהיום ומעצים את הקשר בינינו". מיכל מוסיפה כי בגיל הגן עדיפה הקניה של כישורי קריאה דרך משחק, ומדגישה שהיא רואה באם שותפה אמיתית להצלחה. "אני מבינה את התסכול עם הבן הגדול ואת הרצון למנוע קשיים אצל עדי".

מיכל מסבירה לשרית כיצד היא מטפחת בילדי הגן את ניצני האוריינות, אינה נבהלת מההאשמות ומהביקורת שהופנו כלפיה. היא מנסה להתחבר למצוקה ולחשש של האם, מרגיעה אותה, מחזקת את התנהגותה ותורמת לה מידיעותיה.

שיתוף הורים במסגרת הגן

רצוי שהגננת תיזום הזדמנויות שיעודדו שותפות פעילה של הורים. הזדמנויות מגוונות לשותפות והעברת מידע שוטף להורים בנוגע להזדמנויות אלו תתרום להתגייסות ההורים לקשר עם הגן. הורים יכולים לקחת חלק בפעילות הגן כמנחים, צופים או מסייעים. מומלץ לתאם את הפעילויות מראש עם ההורה, ליום שבו הוא אינו עובד בשעות הבוקר. שימו לב: כאשר ההורים לוקחים חלק בפעילויות הגן, מתן משוב חיובי והערכה לפעילותם תתרום להמשך מעורבותם ולשיתוף הפעולה עם המסגרת החינוכית.

הצטרפות של הורים לפעילות בהנחיית הגננת – הצטרפות של ההורה לפעילות מספקת לו הזדמנות לצפות בדרכי ההוראה של הגננת, ואלה ישרתו אותו גם באינטראקציה עם ילדו בבית (למשל עושר השפה, ההמשגה של החומרים השונים, ההתייחסות לתהליך הלמידה של הילד ולתוצרי פעילות שבה השתתף. במפגש כזה הילדים נהנים מידיעותיו של ההורה ומיחס אישי שמתאפשר הודות למספר הרב של המבוגרים בגן.

הורים מנחים פעילות – ניתן ליזום פעילויות שבהן ההורים מספרים סיפורים בקבוצות קטנות או פעילויות שבהן הורים מלמדים את הילדים נושא הקרוב ללבם (רופא ילמד את הילדים נושא הקשור

ברפואה, גנן ינחה פעילות בתכנים הקשורים לעבודה בגינה ועוד כיד הדמיון והיכולות). הילדים נחשפים כך לתחומי ידע שונים ומתחזקת תחושת השייכות של הילד וההורה לגן.

ניתן לעודד פעילויות משותפות להורים וילדים בזמן ההגעה לגן, לפני תחילת הפעילות הרשמית. הפעילות יכולה להימשך כעשר דקות ולהיות קבועה מראש (כל הורה יבחר יום בשבוע שבו הוא פנוי לכך). לדוגמה: ספרייה מזמינה בכניסה לגן תעודד קריאה משותפת להורים וילדים. פעילות ערה בספרייה תורמת לאווירה אוריינית בגן, וכאשר ההורה שותף לה, היא מעצימה גם את הקשר שלו עם ילדו ומניחה תשתית אוריינית לכל הילדים שמאזינים לסיפור.

הורים מסייעים – ניתן לגייס משאבים שונים של ההורים כדי לסייע לפעילות הגן – ידע בנושאים שונים, עזרה טכנית ויכולות ארגוניות – **בהתאם ליכולותיו של כל אחד מההורים.**

רצ'ים מהגן:

מיכל מאמינה כי קשר בין הבית לגן הוא משמעותי לילד. למרבה אכזבתה, ניסיונותיה השונים ליזום פעילויות משותפות להורים וילדים לא תמיד צולחים. היא שמה לב למשל שאורית, אמו של דור, נמנעת מקשר עם הגן. מיכל בוחרת לספר על המקרה במפגש של הדרכה מקצועית. ההקשבה של המדריכה והאומץ של מיכל להתבונן ברגשותיה מביאים אותה לתובנות חדשות: "אני ממש כעסתי עליה! הרגשתי שהיא לא מייחסת חשיבות לעבודה שאנחנו עושים בגן, חשבתי שאולי לא אכפת לה מההתקדמות של דור. אני כאמא תמיד לוקחת חלק בכל הפעילויות של הילדים שלי וקשה לי לקבל אמהות שלא עושות כך. הרגשתי שאני לא מעוניינת ליצור איתה קשר". מיכל הבינה כי הדעות האישיות שלה השפיעו על תחושותיה כלפי אורית. בעקבות התובנות מההדרכה מיכל מחליטה לשוחח עם אורית. זו מספרת בשיחה כי עבודתה תובענית מאוד ואף על פי כן היא תשמח להיות שותפה בפעילויות הגן. מיכל שואלת אם יש זמן שהיא רוצה או יכולה להגיע מבלי שהדבר יפגע בעבודתה. "אני מרפאה בעיסוק במקצועי" מספרת אורית, "אני עובדת הרבה עם ילדים בגיל של דור, ואם יש צורך, אני אשמח לשתף את ההורים האחרים בידיעות שיש לי בתחום. להגיע לגן בשעות הבוקר קשה לי, זה יפגע בעבודה שלי, אבל למפגשים בשעות הערב אני יכולה להתארגן מראש". מיכל נענית בחיוב להצעה, היא מאמינה כי כל תרומה מעצימה את הקשר ואת תחושת השייכות, ומשכונעת שההורים בגן ישמחו על ההזדמנות להרצאה בתחום כה רלוונטי. נקבע מפגש הורים, וכדי להעצים את דור, מיכל מצלמת במהלכו תמונות ובפעילות הבוקר היא מזמינה את דור להראות לילדים את התמונות ולהסביר להם את העבודה של אמו.

מיכל נעזרה בהדרכה בכדי להתבונן באומץ ברגשותיה. כך הצליחה לזהות את המקור לתחושת הכעס שלה ולפנות לאורית מתוך עמדה מכבדת ונעדרת שיפוטיות. היוזמה של מיכל לקשר תרמה לתחושת השייכות של אורית והיוותה פתח לקשר קרוב יותר והדדי בין הגן לבין משפחתו של דור.

נציגות הורים בגן – מומלץ שתהיה נציגות הורים בכל גן. לנציגות יש מכלול זכויות וסמכויות. ההחלטה כיצד תיבחר הנציגות ומה יהיו תחומי אחריותה ואופן פעולתה תתקבל בדיון משותף אמיתי בין ההורים לגננת. חשוב שנציגות ההורים תייצג אינטרסים של כלל הילדים, תקשר בין ההורים לצוות ובין ההורים לבין עצמם, תתרום למעורבות החיובית של ההורים בנעשה בגן ותהיה מעורבת בתהליכים של קבלת

החלטות מרכזיות בגן. להורים תהיה אפשרות להשפיע למשל על בחירת הערכים שיושם עליהם דגש בתכנית הלימודים, ההורים יציעו כיצד לחגוג מועדים שונים בגן ועוד.

מודעות וסובלנות להבדלים בין משפחות ולרב-תרבותיות

בגני הילדים בישראל יש ילדים מדפוסי משפחות שונים, דתות שונות ומוצא אתני, גאוגרפי, ומעמדי הטרוגני ומגוון. לשונות בין הקבוצות יש השפעה על מערכת הקשרים שבין מסגרת הגן לבין המשפחה. הבדלים בין משפחות ותרבויות באים לידי ביטוי באידאולוגיה ובפרקטיקה של דפוסי גידול ילדים ודרך חינוכם ובציפיות שונות ממערכת החינוך ומאופי היחסים עם המחנכים בה. כאשר אין הלימה בין הציפיות של המשפחה לבין אלה של הגן, עלולים להיווצר מתחים, סתירות וקונפליקטים, ואלה עלולים לפגוע בילדים ולהעמיד בסכנה את יכולת ההסתגלות שלהם למסגרת הגן. בקרב עולים חדשים למשל יש הורים החוששים שילדיהם יאבדו את זהותם התרבותית המקורית בעת שהם משתלבים במסגרות החינוך הישראלית בפרט ובחברה הישראלית בכלל. הבנה של הרגשות, הדעות, האמונות והציפיות ההדדיות וגישור בין המסגרת החינוכית לבין ההורים יכולים למנוע את החיכוכים.

הגורמים הקריטיים לחיזוק מעורבות הורים הם תקשורת רגישה עם ההורים ויזמות של הגנת לשילוב הורים בגן. שילוב ההורים יעשה באמצעות קירובם למסגרות החינוכיות מצד אחד ומתן ביטוי לתרבותם בתכנית החינוכית מהצד האחר. כל אלה מצריכים ידע משפחות, כשירות תרבותית והיערכות מערכתית. בתת-פרק זה נציע דרכים ליצירת קשר בין הבית לגן. הצעות אלו מצטרפות להצעות הקודמות שהוצגו בפרק זה ויוצרות יחד בסיס איתן לעבודה יעילה ורגישה עם משפחות שונות.

משפחות שונות ומטרות חינוכיות – בבניית מטרות חינוכיות בגן חשוב ביותר להתייחס בין השאר לעולם התרבות של המשפחה ולסביבה החינוכית הרחבה של הילד. **כדי שהתערבות תצליח יש להימנע מייבוא של מטרות חינוכיות (מתרבות אחרת) שאינן תואמות את הציפיות והצרכים של ההורים והילדים.** לפיכך מומלץ שהגנת תיחשף לידע על משפחות ותרבויות מגוונות ותכיר את סוגי משפחות הילדים בגן, את מסורותיהן ואת מנהגיהן. ההורים הם המקור העיקרי להיכרות עם התרבות של הילד, ומפגש אישי עמם מקדם תחושת שייכות ומאפשר היכרות מעמיקה עם עולמו של הילד ועם התנסויות קודמות שלו במסגרות חינוכיות.

רצ'ים מהגן:

ליפית, גננת בגן טרום-טרום חובה ממלכתי דתי, חשוב שבתפילת הבוקר רק הבנים ישמשו כחזנים בתפילה. יפית מסבירה להורים: "כך נהוג אצלי בגן שנים רבות וכך יישארו!". בתחילת השנה ביקשו כמה הורים מיפית שגם הבנות יהיו חזניות בתפילה. יפית הרגישה שההורים משתלטים על הנעשה בגן ולא נותנים לה להקנות את הערכים שבהם היא מאמינה. יפית נעזרת בהדרכה מקצועית, ובמסגרת זו הבינה כי עמדותיה נובעות ממטרות שאינן משקפות את המסרים שהילדים מקבלים בבית. בגלל הצביון הדתי של הגן יפית מחליטה להתיעץ עם סמכות דתית. אם לא תימצא סיבה הלכתית למסורת שהיתה נהוגה בגן עד כה, היא תפנה לוועד ההורים בכדי לקבל את הסכמת כלל ההורים לשינוי.

ההתגייסות של יפית לבדוק את הבקשה של ההורים ולהתייחס אליה בכבוד ובפתיחות מקרבת את ההורים ומאפשרת קשר הדדי ובניית מטרות משותפות.

מודעות ורגישות – רצוי שהגננת תגלה מודעות ורגישות לעמדות ולתכנים שעמם משפחות מסוגים שונים ומתרבויות שונות מתמודדות, למשל תחושת ניכור של המשפחות הנובעת מסטריאוטיפים של החברה כלפי השונה, מהבדלים תרבותיים או מהרגשה של קיפוח בגלל אפליה או חשש מאפליה. משפחות חד-הוריות ומשפחות עם הורים חד-מיניים מתמודדות עם קשיים ייחודיים הנוצרים על רקע חיים בחברה שאינה מקבלת באופן שווה מערכות יחסים כאלה. לדוגמה: תופעה של הומופוביה מצד החברה עלולה לגרום לתחושה של איום מפני דחייה או אף אלימות כלפי הילד בגן, חשש שעלול להביא את הוריו ובני משפחתו להימנע מהשתתפות בפעילויות הגן. גם התנסויות שליליות קודמות עם הממסד עלולות להביא לתחושה של חוסר אמון כלפי הגננת ולהימנעות מקשר עם הגן. על הגננת לגלות רגישות ביצירת האמון בקשר ובבניית תחושת הביטחון של ההורה.

רצ'ים מהגן:

רונה, אמו של גיל בן ה-4, מתקשרת למיכל הגננת בבהלה. לכבוד יום המשפחה הילדים התבקשו להביא תמונה משפחתית לגן. רונה כועסת על חוסר הרגישות של מיכל: היא מגדלת את גיל לבד וכעת היא חוששת שהוא יחוש שונה וחריג. "ביום המשפחה גיל לא יגיע לפעילות. הפעילות לא רלוונטית לו", אומרת רונה למיכל, והגננת מודה לאם על ששיתפה אותה במחשבותיה. היא מדגישה כי היא מבינה את החשש של רונה סביב הנושא: "יום המשפחה מעלה תכנים רבים אצל ילדים והורים שונים". היא מבקשת מרונה לומר לה כיצד היא היתה רוצה שגיל יציג את משפחתו בגן, ומוסיפה הסבר בנוגע למטרות הפעילות: "הדגש הוא על הצורך לראות את הדמיון והשוני בין המשפחות. ילדים מגיעים לגן ממשפחות בהרכבים שונים ומתרבויות שונות, מנהגים שונים, מספר נפשות אחר ועוד. אנחנו רוצים שהילדים יוכלו לשתף את כולם בייחודיות שבכל משפחה, לקבל גם מצבים ששונים משלהם ולהבחין גם בתכנים הדומים. גיל ירגיש שהוא מציג את המשפחה שלו כשווה בין שווים".

מיכל לא נבהלת מהאשמות, היא מבינה כי רונה מתמודדת עם מצב מורכב ורואה בשיחה עמה פתח לשינוי ושיתוף פעולה ביניהן למען טובתו של גיל. זאת ועוד: היא מגלה פתיחות וקבלה כלפי עמדותיה של רונה, ובכך מביאה את רונה למצב שבו היא תשתף את הגן בהתמודדות הפרטית שלה עם יום המשפחה ועם השוני ממשפחות אחרות.

רונה מבקשת לומר למיכל: "אני כעסתי עלייך אבל כעת נראה לי שהכעס נבע מתוך סערה רגשית שקשורה במורכבת היומיומית שאיתה אני מתמודדת. אני מודה לך על ההקשבה והשיחה, אבל אני עדיין צריכה לשקול מה לעשות ביום המשפחה". מיכל מהנהנת בהסכמה "את מאוד אמיצה בשיתוף שלך, אני מעריכה את הדברים שלך ומחכה לשמוע מה הבחירה שלך, לילה טוב רונה ותמסרי ד"ש לגיל החמוד".

ייצוג שוויוני בחומרי הלימוד – מומלץ שהגננת תפעל לקרב בין כל ילדי הגן והוריהם ולגשר על שונות ורב-תרבותיות על ידי העלאת המודעות של הצוות החינוכי ושל הילדים למשפחות שונות ולתרבויות המוצא שלהן. את זאת תוכל הגננת לעשות למשל באמצעות ספרי ילדים, תמונות המציגות תרבויות שונות ומשפחות שונות, בובות שונות ועוד.

העצמה של השונה – מוצע כי הגננת תנקוט צעדים מיוחדים כדי לשלב ולשתף משפחות מרקע תרבותי שונה בפעילויות הגן. מעורבות הורים מתרבויות שונות תעשיר בידע את ילדי הגן ואת הוריהם ותגביר

את הלגיטימציה לביטוי תרבותי של כל ילד בגן, מהלך שעשוי להעצים את הדימוי העצמי שלו ואת תחושת השייכות. לדוגמה: ההורה ייפגש עם ילדי הגן, ידגים טקסים או יספר על מנהגים ומסורות; הילדים יחלקו זה עם זה חוויות אישיות ויביאו לגן חפצים סמליים שדרכם יוכלו שאר הילדים להיחשף לתרבויות השונות והילדים המציגים יוכלו להתעצם; תהיה למידה של מילים ושירים בשפות שונות בדרך של משחק למשל - הילדים ילמדו לספור בשפות שונות.

התבוננות עצמית

חשיבות רבה מאוד יש להתבוננות עצמית של גננות וליתור רגישויות וקשיים אישיים שיש להן בעמדותיהן כלפי הורים וכלפי תפקיד המשפחה בגן הילדים. לדוגמה: גננות עלולות לחוש כעס כלפי הורים בגלל תחושה שהם אינם מעריכים את עבודתן. שאלות של הורים עלולות להתפרש על ידי הגננת כביקורת, הערות וניסיונות לשותפות נחווים לעתים כהפרעה לסדר היום וכהשתלטות על הנעשה בגן. מודעות לתכנים השונים תאפשר קבלה והבנה של צורכי הורים שונים ותמנע השפעה של הטיות בחשיבה על תפקוד הגננת, תמנע שיפוטיות ותסכל האשמות הדדיות.

יחסים עם ההורים צריכים להיות רגישים ויעילים. אם התערבות אינה מביאה לתוצאות, יש לבחון אותה שנית, להבין מה היתה מטרתה מלכתחילה ולחשוב ביצירתיות על דרכים לשינוי דרכי ההתערבות.

רגישות רב-תרבותית ומודעות להטיות אישיות בנושא שונות תרבותית מונעות דעות קדומות וסטריאוטיפים ומפתחות יכולת קבלה של משפחות שונות. בדיקה עצמית של דפוסי חשיבה קודמים הכרחית לתקשורת יעילה עם המשפחות השונות. רצוי שהגננת תהיה מודעת לנורמות תרבותיות והיסטוריות שמשפיעות על ההשקפה שלה עצמה על תרבויות אחרות. יש חשיבות לכך שהגננת תבחן את הזהות התרבותית שלה, מפני שניכרת השפעה של גורמי הזהות שלה על המפגש עם משפחות מתרבויות שונות. בחינה כנה של ה"שדים" האישיים תקדם יצירתיות, זהירות ורגישות ביחסים עם משפחות הילדים.

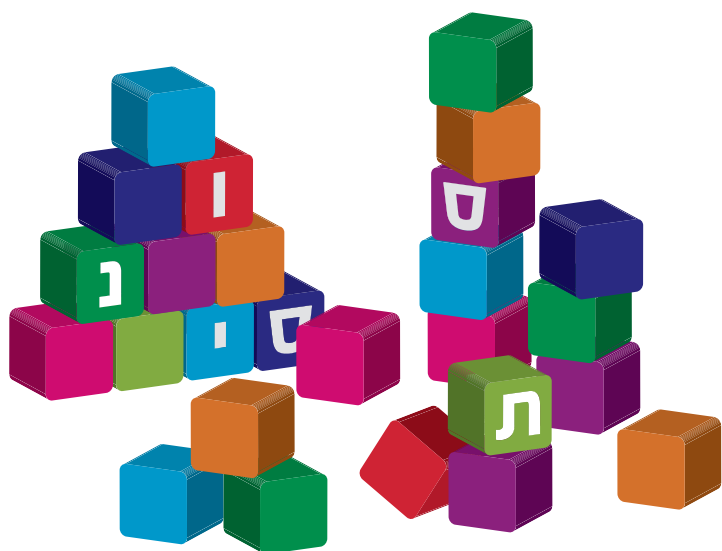
תפיסות מגדריות הטרנסקסואליות עלולות לעצב את תפיסתן של גננות ולהביא לציפיות שגויות - שהמשפחה תתפקד היטב רק כאשר תתאים את התנהלותה להתנהלות הכוללת חלוקה מגדרית ברורה בין תפקיד נשי לגברי. תפיסות מגדריות חד-ממדיות עלולות להוות מוקד מתח ומצוקה למשפחות אלו, שעלולות לחוות בושה ואשמה כאשר הן חורגות מן המוסכמות התרבותיות. בהיעדר מודל ותמיכה חברתית, המשפחות ה"חדשות" נדרשות לעתים להמציא באופן יצירתי דפוסי הורות וחלוקת תפקידים. התמודדות עם סטיגמות ועם קשיים נוספים בהיבט החברתי צריכה לזכות לתשומת לב ולהיות נוכחת בתודעת הגננת גם כאשר לא מתקיים דיון ישיר בהתמודדות הזאת. היבט משמעותי במיוחד בשילוב ילדים ממשפחות "חדשות" הוא עמדת הגננת. בין השאר עליה להיות מודעת לנטיות הומופוביות וגם להנחות ולתפיסות שלה, המושפעות מנטיות אלה.

הזדמנות למינוף – הורים ומחנכים במעבר לכיתה א'

רגע לפני הפרידה מהגן, המעבר לכיתה א' הוא נקודת ציון חשובה לחיזוק הקשר בין מחנכים להורים. הורים רבים חרדים מהמעבר מגן הילדים לבית הספר. הם אינם יודעים מה מצופה מילדם וחוששים מן ההתמודדות שלהם, ההורים, עם הדרישות החדשות. החשש מאי-הצלחה והחשיבות שמיוחסת בחברה להצלחה בלימודים מחזקים את תחושת חוסר הוודאות המתלווה למעבר. בזמנים אלו, הרצון המשותף של ההורה והגננת לסייע לילד בהכנה לכיתה א' ומאוחר יותר במעבר מוצלח ובהסתגלות לבית הספר מעודד שיתוף פעולה בין הבית למסגרת החינוכית. יש מקום לנצל את העניין המשותף כדי ליצור שיתוף פעולה פורה מתחילת גן החובה (ואפילו לפני כן) ולאורך כל השנה שלפני המעבר לכיתה א'. לקראת סיום השנה מומלץ כי המורה של כיתה א' תיזום קשר ראשוני שבעקבותיו ייבנה קשר מתעצם, שמטרתו הנעה ללימודים, טיפוח אוריינות משותף ושותפות מתואמת ותומכת בהתפתחות הילד.

לקראת חינוך מיטבי בגן הילדים

הצעות לגבנות
על בסיס ידע מחקרי

עינת שופר אנגלהרד

היזמה למחקר יישומי בחינוך